

Amb bones paraules

Nombre i número

Text: **Gabriel Bibiloni**
http://bibiloni.cat

En principi, i fins que no es demostri una altra cosa, la paraula catalana és *nombre*. Això és el que trobam en tota la llengua medieval i encara en el parlar viu d'algunes àrees, com Menorca. És el resultat de l'evolució del llatí *numerus*, que en les altres llengües romàniques dona *nombre* (francès i occità), *numero* (italià), *número* (espanyol i portuguès) i *număr* (romanès). L'anglès va agafar el mot del francès en el segle XIV (anglès mitjà *nombre*) i el va convertir en *number*. Totes les llengües esmentades tenen una sola paraula, que utilitzen en totes les accepcions, menys el francès, que usa *numéro* amb el significat de nombre atribuït a una cosa per a

identificar-la o indicar el seu lloc dins una sèrie. És una paraula agafada de l'italià i començada a utilitzar en el segle XVI, inicialment a la llengua de comerç, en què *numéro* és el nombre que es marca sobre alguns productes per a diferenciar-los d'altres. L'occità, com era previsible, també ha introduït *numèro* imitant el francès (*numèro de telefòn*).

En català *número* comença a entrar en el segle XVI (en aquest segle sembla que encara predomina *nombre*). El llenguatge escrit i parlat va oblidant-se de *nombre*, que ja està completament oblidat en el moment de la represa de la llengua i l'inici de la codificació. Els diccionaris del XVIII només duen *número* i el Labèrnia considera *nombre* una paraula antiquada. L'Alcover-Moll diu sense vacil·lació que *número* és un castellanisme, però Coromines (DECLC), que qualifica *número* de "duplicat culte", creu -santa ingenuïtat- que la paraula fou introduïda per la imitació culta de la fraseologia

llatina i pel caràcter internacional del mot, i no fa la més mínima referència a la possible influència de l'idioma que a partir del segle XVI comença a ser llengua de cultura per als catalans.

Fabra va sucumbir a la temptació de practicar la distinció del francès, contra l'opinió d'altres -Ferran Soldevila, per exemple- que volien l'eradicació de *número*. Era una manera de recuperar el nostre *nombre* i salvar alhora el castellanisme. Salvar-lo per què? El raonament del Mestre no sembla gaire fortunat: "Si en el català central ens haguéssim trobat que deïem *nombre* i no *número* (com ocorre en algun parlar català), mai segurament no se'ns hauria ocorregut d'introduir en català aquest mot de forma castellana". Però, com que "els qui s'han acostumat a fer aquesta distinció -la que ell va impulsar- no es resignarien fàcilment a abandonar-la", proposa "no condemnar en absolut el mot *número*" i seguir el model anglès, que -diu- "al costat del mot *number*, que

poden usar en tots els casos, també admeten *numero*". Amb tot, reconeix que "la distinció entre ambdós mots no és avui realment sentida sinó per una minoria exigua de catalans, puix que la gent continua, en general, dient *número* en tots els casos". (*Converses filològiques*, 1955, vol. IX, pàg. 13). No estic gaire segur que la distinció a la francesa proposada per Fabra representi cap utilitat per a la precisió i la claredat. I el fet és que avui, conseqüència de la política espanyolitadora practicada per molts de lingüistes dels mitjans de comunicació, *número* tendeix a substituir *nombre* en tots els casos. Observau la llengua de TV3 o del diari *Avui*. D'altra banda, el DIEC ha introduït l'expressió *fer números* (fer comptes) i el diccionari d'Enciclopèdia Catalana, a més de *fer números*, *números vermells*; amb la qual cosa augmenta la confusió, favorable a la liquidació de *nombre*.

Com és lògic, els cultismes s'ajusten a l'etimologia: *numerar*, *numerable*, *numeració*, *nu-*

merador, *numeral*, *numerari*, *numèric*; *enumerar*, *enumeració*, *innúmer*, *innumerable*. Pel que fa a *nombrós* i *numeros*, hem de celebrar que el DIEC només accepti la primera, car és un derivat directe de *nombre*. *Numerós* no sembla un derivat de *numerosus*, i si apareix qualque cop en el segle XVI, deu ser per la mateixa raó que apareix *número*. Coromines, en canvi, simplement el posa a la llista dels derivats de *número*. D'altra banda, són sinònims *innumerable* (del llatí *innumabilis*) i *innombrable* (derivat de *nombrar*). El diccionari d'Enciclopèdia Catalana pot deixar qualcú perplex, perquè explicita que *innombrable* (innumerable, 'massa en nombre per a ésser comptats') és un derivat de *nombrar* i defineix aquest verb com "afegir fils a l'ordit d'un teixit". Però *nombrar* en català antic significa 'comptar', 'avaluar en quantitat', que és el sentit del seu ètim llatí *numerare*, diferent de l'actual *numerar*, que vol dir 'marcar amb nombres'.

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

Dues novetats de Can Sifre

Bartomeu Fiol

Voldria comentar avui dos llibres de la col·lecció L'Argentera de les Edicions Can Sifre, dos llibres que crec mereixen que qualcú n'acusi recepció i procuri que no passin desapercibuts entre el gran número de novetats que ens arriben i gairebé ens inunden. Perquè crec que no tenim demanda per a tanta oferta.

El primer és *Dreceres entre els malsons i la vigília*, de Maria Àngels Moyà, un llibre que m'ha cridat l'atenció pel predomini de la virtualitat sobre la realitat, i la recança que això comporta. "Eres una presència sense cos i / te'n vaig tallar un que / no et fes rues a la sisa". "Vaig omplir de pensaments / els racons que estaven buits, / com qui emboteix un ninot / amb trossos de drap o serradís". Tanmateix, qui parla així ens confessa que mai no ha sabut cosir i que la imatge que ha pretès de construir o erigir es desfà, no arriba a agafar cos. Però això no vol dir que no pugui cristal·litzar sintagmes contundents com: "Des de dalt d'un minaret / la mort fa randa i

He de confessar que mai no havia hagut de consultar tant el diccionari. De més a més, tot aquest lèxic està manejat amb soltesa, com ho proven alguns versos i sintagmes que inicien la llista

espera". O aquesta seqüència: "Un nom en / llista d'espera, / per aconseguir / un passatge / del no-res / cap al no-res".

Maria Àngels Moyà contra el vers curt -tan difícil- i ens deixa un poemeta tan estrany com *El bosquet*. I pot practicar també un humor una mica cruel, amb nosaltres i amb ella mateixa. "Cada matí, cada nit, / entre son i consciència, / la Colometa em demana: / És que encara no ets de suro? / Però em segueix reblanint / com l'argila, com les lleties / i els rellotges de Dalí". Recoman els poemes finals: *Evolució*, *Mandala literai* i, molt es-

pecialment, *Desorientació*. Com també d'estar pendents del que pugui continuar oferint-nos la seva escriptura.

L'altre poemari és *L'esguard del coirot que lladrava al mar ciànic*, de Josep Pizà i Vidal, d'un llenguatge realment interessant per la seva riquesa i pel seu surrealisme. Vegem-ne algunes mostres: "viatjarem a les butzes de la nit", "com un badall esvoranecat", ben sadoll d'extravagants antulls", "amb gustet de maduixa química", "salzerades socarrimades", "balconades buides", goll, pedruscada, porcater, corriñar, corcadura, coetaire, galivar, jaupar, rosassa, desterrossat, aiguamoix, sofraja, alabatut, alcaigudament, gansoner, escabelat, toix, arpiots, grofollut, etc. He de confessar que mai no havia hagut de consultar tant el diccionari. De més a més, tot aquest lèxic està manejat amb soltesa, com ho proven alguns versos i sintagmes que inicien la llista. I cal subratllar igualment l'humorisme que saunya l'escriptura de Josep Pizà. Un humoris-

ggs g dfalg algdf hfjkk wein hjerfdg

me que sovint es dona la mà amb el surrealisme que ho amara tot.

Una especial atenció mereix la tercera part, *Coirot*, dedicada a Miquel Bauçà. Es tracta de quinze textos que comencen tots amb un mateix vocatiu -que canvia sols en el darrer- i que igualment acaben tots amb la mateixa frase: "tal vegada la teva espècie marina caducarà la setmana vinent, i et sentiràs sol, abandonat a l'albir de la biologia capriciosa d'un ecosistema...", d'un ecosistema que va essent progressivament decadent, cisellat, infectat, etc. Frase que en l'últim text passa a ésser: "tal vegada la teva espècie marina caducarà la setmana vinent, i et sentiràs sol, abandonat a l'albir de l'esguard del coirot que lladrava al mar cià-

nic", que ens dona el títol de l'obra.

En aquests quinze textos hi podem trobar abundants jocs verbals com "l'eixorquia eixuta, eixancada, eixebrada del teu soporífer egotisme"; "l'èxode de l'esquerda de l'esquela de l'esquella inoïble"; "que serves les serves de la teva pròpia prosàpia, que es quallen dins el quall, el teu forçós quart quall"; "els forassenyats senyors del ferro forjat"; "dintre del dintre més profund"; o "amb els arpiots necessaris per combatre les àrpiques decrepites del destí, que munys el braguer espiritual dels hora baixes atacats per veritables estupors malenconiosos".

No cal dir que també cal donar un vot de confiança a Josep Pizà.